

כאן פקפוק בקנין [אעפ"י שעשה מעשה קנין כנעל גדר ופרץ] ופטור. (אמת ליעקב — ב"מ יד).

'שנים שהטילו מעות לכיס, זה מנה וזה מאתים — השכר לאמצע' — הואיל ודרך המשתתפים להתנות במפורש שהשכר יהיה לפי יחס ההשקעה של כל אחד, ואלו לא התנו כן, מוכח שהסכים שיטול בעל המנה מחצה, אם משום שהוא חריף במסחר או מכל סיבה אחרת. (עפ"י רא"ש).

בספר אילת השחר נקט שהתוס' (ד"ה הותירו) אינם סוברים כסברת הרא"ש. כי להרא"ש אין צריך לסברה שכתבו שבשכיל ריוח מועט של שיפור המעות לא יקפידו לחלוק בשוה אלא כל אחד ואחד יקח כחשבון מעותיו. ולכאורה י"ל שאף להרא"ש לולא סברא זו הוה אמינא שהואיל ובשאר מיני שבח חולקים בשוה, א"כ אף במעות שנשתפרו יהא השכר לאמצע, מאחר ולא פירשו לחלק בין שבח זה לשבח אחר, ועל כך כתבו התוס' שסתמן כפירושו, כאילו אמרו במפורש שסוג ריוח מועט כזה מתחלק לפי יחס המטבעות.

וגם הטעם שכתב רש"י, שכל אחד צריך את חלק חברו, לכך השכר לאמצע, נראה שאינו טעם העומד לעצמו אלא בצירוף סברת הרא"ש שיש אומדנא דמוכח מכך שלא פירשו, אלא שצריך לטעם זה לחלק בין חרישה לטביחה, שבטביחה חולקים כפי היחס לרבה, כי אעפ"י שלא פירשו, מסתמא ודאי דעתם כן, מאחר ואין אחד צריך את חלק חברו).

דף צד

זובכעל חוב מאוחר שקדם וגבה קמיפלגי, תנא קמא סבר מה שגבה לא גבה וכן ננס סבר מה שגבה גבה' — יש לבאר מחלוקתם בכמה אופנים; הרמב"ן והר"ן מפרשים שמחלוקת זו תלויה בשאלה האם שעבודא דאורייתא או שעבודא לאו דאורייתא; אם שעבוד נכסים חל מהתורה, הרי זה כעין קנין שיש לבעל חוב בקרקע, ואין מועיל נטילת בעל חוב אחר. ואם נוקטים שעבודא לאו דאורייתא, לא חל שעבוד על הנכסים אלא חיוב מוטל על האיש לפרוע את חובו, [ומה שבית דין יורדין לנכסי הלווה וגובים, היינו משום דין כפיה על המצוות, ועד שאתה כופהו בגופו כפהו בממונו], הלכך בדיעבד אם גבה בעל חוב מאוחר, מה שגבה גבה, שאין כאן נטילת ממון שאינו שלו.

ואולם דעת הגמוקי-יוסף (בבבא בתרא, סוף פרק שמיני — דלא כהרמב"ן המובא ברא"ש לעיל פ"ט יא), שאפילו שני בעלי חובות ששטריהם יצאו ביום אחד ודינם לחלוק בשוה את הנכסים, אם תפס האחד יותר מחלקו, מוציאים מידו. והרי באופן זה שעבוד שניהם חל בשוה על כל הנכסים, ואין כאן נטילה מדבר הקנוי לאחר ואעפ"י כ' אין גבייתו מועילה. ומוכח שלפי דעה זו גם אם אין שעבודא דאורייתא, אין מועיל מה שגבה המאוחר להפסיד זכותו של חברו לפרוע. ואם כן יש לפרש דלכולי עלמא שעבודא לאו דאורייתא אלא שנחלקו האם מועילה בדיעבד גביית המאוחר להפסיד זכותו של חברו, או אף בדיעבד אי אפשר לו להפקיע זכות גביה של חברו.

ויש מפרשים לאידך גיסא; גם אם שעבודא דאורייתא, יתכן ומועילה גביית המאוחר מדרבנן, שלא תינעל דלת בפני לוויין, וכן לכתובת אשה — משום חינא. [ואין לומר להפך, אם תאמר מה שגבה גבה, נמצאת נועל דלת בפני בעל חוב הראשון — לא היא, הואיל ובידו לקדום ולגבות, לא ימנע משום כך מלהלוות. תוס' ז. ד"ה שמע].

ואפשר אף ללא טעם 'נעילת דלת', הואיל וקיימא לן בעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה ולא למפרע (וכרא — פסחים ל), וביד הלווה להקדיש ולמכור את הקרקע, כמו כן בידו לשעבדה לבעל חוב שני, שאין השעבוד הראשון מחליט הקרקע בידו, שהרי יכול הלווה לפרעו במעות, אלא שיש זכות קדימה בעלמא לראשון, אבל בדיעבד אפשר שמועילה גביית השני. ובפרט לדברי הרמב"ם (מלוה א, ד), שבהגיע זמן הפרעון של השני והראשון עדיין לא גבה את חובו, מגבים לשני לכתחילה, [רק כאשר יבוא הראשון לגבות חובו — יוציאו מהשני ויתנו לראשון, להלכה דקיימא לן 'מה שגבה לא גבה'], וכיון שבית דין

הזדקקו לשני והגבוהו, והקרקע משועבדת לשניהם כאמור, לכך סובר בן ננס מה שגבה גבה. (עפ"י שבת הלוי ח"ד קצט).

(לכאורה נראה שאף התוס' סוברים כהרמב"ם, שלכתחילה מגבים למאוחר אם זמנו הגיע קודם או שהתאחר הראשון מלגבות, שאם נאמר שאסור לכתחילה להגבותו, אין מסתבר כלל לומר שמשום 'נעילת דלת' אישרו חכמים את העושה שלא כדין. אלא שיש לומר שבזה גופא נחלקו, שלמ"ד מה שגבה גבה וחששו לנעילת דלת, מותר לו לגבות אף לכתחילה מפני הטעם הזה גופא, שלא לנעול דלת בפני לוויין. ולמ"ד לא גבה לא חששו לנעילת דלת ואסור — ואולם הרמב"ם אינו סובר לפרש כן, שא"כ היה להם לחלוק האם מגבים לכתחילה לבעל חוב מאוחר, ומשמע ליה שלא נחלקו אלא בדיעבד).

(ע"ב) 'אתא רמי בר חמא לקמיה דרב ששת — אוקמיה בנכסא. אתא מר עוקבא לקמיה דרב נחמן

— אוקמיה בנכסא' — צריך לומר שכשבא רמי בר חמא לרב ששת, בא עמו בעל דינו, מר עוקבא, שאם לא כן כיצד פסק רב ששת הדין ללא שני בעלי הדינים. ואם כן, כשבא אחר כך רמי בר חמא לרב נחמן, לא היה חייב לעשות זאת, להתדיין שוב, שהרי כבר זכה בדין.

ולפי זה רב נחמן שהחזיר הדין הראשון, היינו משום שחשב לפסק של רב ששת כטעות בדבר משנה במה שזיכה לרמי בר חמא. (עפ"י אילת השחר. והקשה לפי דברי השיטה-מקובצת (לעיל פד ובב"ק יב) שהטועה בדבר משנה אין לו לפסוק בניגוד לדין הקודם אלא צריך לומר לדיין שטעה שיחזור בו הוא מפסקו, לפי זה היה צריך רב נחמן לרב ששת לחזור בו, ומדוע פסק הוא בעצמו שלא כרב ששת.

ולכאורה אפשר היה לפרש שהיתה הסכמה בין שני האחים, להתייעץ עם החכמים, ולקבל חוות דעתם מתוך רצון הדדי, ואינו ענין לפסק-דין מחייב בין שני צדדים. וכפי הפשטות נראה שאחד הלך לרב ששת ואחד לרב נחמן, ואין חשש בדבר, כאמור. ולפי זה אינו ענין לטעה בדבר משנה, ומיושבת ההערה הנ"ל).

דף צה

'לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה — מקחו בטל, אלמא יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי' — הרשב"ם (בב"ב מט) כתב שאין זה דומה ל'תליוהו וזבין' שמכירתו מכירה, לפי שאין כאן אונס ממש, שמחמתו גמרה ומקנה.

והקשה הרמב"ן, אם אכן אינו אונס, מה טעם לא חלה המכירה? ולכן כתב (וכן הביא מהרי"ף ומר"ח בשם גאון, וכ"כ הריטב"א), שמדובר כאן כשלא נתן דמים, אך אם נתן דמים — המכירה מכירה.

ובאור שיטת הרשב"ם — שאמנם אין כאן אונס, אבל אנן סהדי שלא עשתה כן אלא לאהבת השלום עם בעלה ולכן לאחר שנתגרשה או נתאלמנה — בטל המקח, משום שכל עיקר המכירה לא היתה אלא כל זמן שהיא תחתיו, שרק על אותו זמן נתרצתה למכור. (אבני מילואים ז, כו. וע"ע בסגנון שונה בחדושי הגרנ"ט — קפב).

ז'עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם אלא בשני לקוחות דאמרי לה אי איתא דנחת רוח עבדת, לקמא איבעי לך למיעבד...' — אף על פי שיש לה מקום לטעון, השני דעתי קרובה אליו, לכך חתמתי לו כדי לקיים לו המקח לפי שעה, אבל את הראשון שנאתי ובטלתי לו המקח ולא חשתי על נחת רוח של בעלי — אין זו טענה, שהרי בעצם דברים שבלב אינם דברים לבטל חתימתה, אלא דקים להו לרבנן שרגילים נשים לעשות נחת רוח לבעליהן, ולכך אם טענה כן מקבלים דבריה, אבל כל שיש לנו גילוי-מלתא שאינה רגילה בעשיית נחת רוח לבעלה, שוב אין מניחים לה לטעון טענה זו, אף על פי שאין לנו הוכחה גמורה. (עפ"י תרומת הדשן — שנא, ע"ש).

דף צד

קעז. א. שני אחים / שותפים שיש להם דין עם אחד, ועמד אחד מהם לדון עמו — האם יכול השותף השני לדון

מחדש על חלקו, בטענה שידוע הוא לטעון טוב מן הראשון, והראשון שדן לא היה שלוחו?

ב. שני שטרות מְכַר או מתנה היוצאים ביום אחד — מה דינם?

ג. שני שטרות, האחד כתוב בו 'בחמשה בניסן' ובשני כתוב 'בניסן' — מה דינם?

א. שני אחים או שותפים שיש להם דין עם אחד, והלך אחד מהם לדון עמו (ונתחייב בדין), אין יכול השותף השני לדון עמו מחדש אלא זה שעמד בדין בא בשליחותו. כן אמר רב הונא. רב נחמן רצה לסייע לכך ממשנתנו, ודחו ואמרו שיכול לטעון אני הייתי טוען טוב יותר, [משא"כ בנידון משנתנו, שאינה אלא שבועה בעלמא, הרי שבועה לאחד שבועה למאה, הלכך אינה צריכה להשבע שוב לפני כל אחת ואחת]. אך זה דוקא כשלא היה בעיר באותה שעה, אבל היה בעיר, היה לו לבוא וכיון שלא בא הפסיד.

א. כתבו ראשונים: דוקא כשהם התובעים, אבל כשהם נתבעים, אפילו היה בעיר אינו מתחייב בטענות חברו, כל שלא ציווהו לטעון ולדון בשבילו, כי למה לו להקדים לעמוד בדין ולעורר עליו תובעים הלא אינו חייב כלום לפי דבריו, ודי לו לבוא בדין כשיתבעוהו. (עפ"י ר"מ וראב"ה; מרדכי; רמ"א חו"מ קעו, כה. וע' שו"ת מהרי"ק קצא).

ב. קטן — הרי הוא כמי שאינו בעיר. ויש אומרים שהוא הדין באשה. (חו"מ שם).

ג. אם יש לשותף האחר הוכחות, יכול לבוא ולטעון לאחר טענת הראשון. (עפ"י הרא"ש).

ב. שני שטרות היוצאים ביום אחד — רב אמר: יחלוקו. ושמואל אמר: שודא דדייני. (= הכרעת הדיינים כפי שיקול דעתם, למי היה דעתו קרובה ולמי רצה יותר ליתן לו (עפרש"י). או כפי שירצו הדיינים יעשו (רבנו תם)).

העולה מסוגיית הגמרא, שלדברי רבי מאיר שעדי חתימה כרתי, אין מקום ל'שודא', כי גם אם ידוע איזה שטר קדם, או גם אם ידוע למי נמסר השטר תחילה, הואיל והשטר עיקר ואין מוכח מתוכו מי קדם — יחלוקו [נמתורת ודאי הוא, ששני השטרות חלים כאחד, ולא מספק. ראשונים]. רק לרבי אלעזר שאמר עדי מסירה כרתי, יש מקום לומר 'שודא', לשער למי היה חפץ יותר ליתן, ולהכריע שהוא היה הראשון שנמסר לו השטר (עפ"י רש"י. ור"ת פירש טעם אחר). ואולם אפילו לדעת רבי אלעזר יש מחלוקת תנאים בדבר כשאין ידוע, האם עדיף לחלוק או עדיף לדון 'שודא דדייני'.

רב נחמן הורה [כדברי שמואל רבו] במעשה שבא לפניו 'שודא דדייני', ואפילו נכתב השטר האחד בבוקרו של יום והשני בערב, פסק לטובת המאוחר לדון שהמסירה הראשונה היתה לו — וכרבי אלעזר שעדי מסירה כרתי.

א. כל זה אמור בשטרות מְכַר או מתנה, אבל שני שטרות חוב היוצאים ביום אחד ואין כתוב בהם שעה — שניהם חלים כאחת, שחלות השעבוד מתחיל מהשעה המוכחת בשטר, כלומר מיום המחרת. וזהו ששנינו שכתובות היוצאות בשעה אחת — חולקות בשוה (תוס').

תפס האחד יותר מחלקו — לדעת הרמב"ן (מובא ברא"ש פ"ט יא) אין מוציאים מידו. ויש חולקים (ע' גמוקי יוסף סופ"ה דב"ב; חו"מ קד).

בשטרות ראייה, כגון שהשדה נקנתה באחת מדרכי הקנין והשטר אינו משמש אלא לראיה — כתבו התוס' שלדברי הכל יש לדון 'שודא דדייני', שאין צריך שיהא ניכר מתוך השטר מי קודם, אלא הקודם בקנין הוא זכה.

ב. זה שאמרו שלדעת האומר 'עדי מסירה כרתי' זכה בו מי שנמסר לו ראשון גם אם חתימתו מאוחרת, צדדו בתוס' שלא אמרו אלא כששני השטרות נחתמו ביום אחד, אבל בימים נפרדים, זה שנחתם ראשון הוא הזוכה, אף אם מסירת השטר היתה מאוחרת, שעדי בחתומיו

זכים לו (לשמואל ולאביי). ולדעת הרי"ף (כפי שבאר הרא"ש בב"מ פ"א אות מט), בשטר מכר או מתנה זכה זה שנמסר לו תחילה.

ג. כתב רבנו חננאל: קבלה בדינו שדנים 'שודא דדייני' רק בקרקעות. ודוקא דין מומחה כרב נחמן בדורו. [וצריך עיון בזמן הזה. ש"ך רמ"ק"ה]. והתוס' כתבו שדנים 'שודא' אף במטלטלין.

ג. שני שטרות—מכר באו לפני רב יוסף, באחד כתוב 'בחמשה בניסן' ובאחר 'בניסן' — העמיד רב יוסף הקרקע לזה של חמשה בניסן, שהשני ידו על התחתונה, שמא בכ"ט בניסן היה. ואף לגבות מלקוחות מאייר אינו יכול ללא הרשאה מן הראשון, כי יכולים לומר לו, שמא קדמת לשני ושלא כדין ניטל ממך ואין לך לגבות מאתנו. אבל כשנתן לו הראשון הרשאה, הרי הוא בא עליהם מחמתו או מחמת חברו וגובה מהם מ'מה נפשך'.

לענין טריפת בעל חוב מהלקוחות, יש מי שאומר שאינו יכול לגבות משניהם, כי כל אחד מדחהו אצל חברו ואומר לו אני קדמתי והרי הנחתי לך מקום לגבות הימנו. (וע' בחדושי רעק"א: בני ציון (מיטאווסקי) קא).

דף צה

קעח. א. מי שהיה נשוי שתי נשים ומכר את שדהו, וכתבה ראשונה ללוקח 'דין ודברים אין לי עמך' — מה דין טריפת הקרקע מן הלוקח לגביית הכתובות?

ב. מי שיש עליו בעל-חוב או כתובת אשה ומכר נכסיו לשנים וכתב בעל חוב ללוקח שני 'דין ודברים אין לי עמך' — מה דין טריפת הקרקעות ע"י הבעל-חוב?

ג. מי שמכר קרקע המשועבדת לכתובת אשתו, והיא כתבה הסכמה למכירה — האם יכולה אחרי כן לומר נחת רוח עשיתי לבעלי ולא נתכוונתי למכור?

ד. האם בעלי חובות גובים מנכסים משועבדים כאשר בשעת מכירת הקרקעות היו ללווה נכסים בני חורין ואחר כך נשתדפו?

א. כתבה בעלת כתובה ראשונה ללוקח 'דין ודברים אין לי עמך' וקנו מידה [אבל בלא קנין אין באמירתה כלום. ואפילו בקנין אין מועיל אלא לפי הדעות ובאופנים שאינה יכולה לטעון 'נחת רוח עשיתי לבעלי', וכדלהלן] — השניה מוציאה מהלוקח, והראשונה מוציאה מהשניה, והלוקח מן הראשונה, וחוזרות חלילה עד שיעשו פשרה ביניהם.

ב. בע"ח או אשה הנושה כתובתה מבעלה, שכתבו ללוקח שני 'דין ודברים אין לי עמך' — אם יש בנכסים שלקח השני כדי שיעור כל החוב או הכתובה, אין להם על לוקח ראשון ולא כלום, שיכול לומר הנחתי לכם מקום לגבות הימנו, אתם שהפסדתם לעצמכם.

לא היה בנכסים שלקח השני כשיעור כל החוב, כגון שהחוב מנה ודמי הקרקע של הראשון חמשים זוז, וכן של השני — גובים חמשים מן הלוקח הראשון. והראשון מוציא מיד השני, ובעל חוב חוזר ומוציא אף זו מן הראשון, לפרעון חובו, ולוקח שני מוציא מבעל חוב, וחוזרים חלילה — עד שיעשו פשרה.

ג. תנן (בגטין), לקח מן האיש חוזר ולקח מן האשה, נכסים המשועבדים לכתובתה — מקחו בטל, שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי.

א. לקח מן האשה תחילה — מקחו קיים.

ב. נחלקו ראשונים (ע' רש"י רשב"ם תוס' וש"ר — בב"ב מט-ג), הא המקח בטל לגמרי או המקח קיים